

ma slavenskih narodnih pjesama, većinom ruskih, te ukazuje na sličnost. Na taj način ispituje veze između finskih, estonskih, letonskih, litvanskih, bjeloruskih i ukrajinskih narodnih pjesama.

U poglavlju *Problem ruskog utjecaja na red riječi u karelijsko-finskim epskim pjesmama* pobija mišljenje V. Ja. Evsejeva, koji je tvrdio da su inverzije u tim epovima nastale pod ruskim utjecajem. Oinas uvjerljivo dokazuje da su takve inverzije veoma rasprostranjene u narodnoj poeziji baltofinskih jezika, te da su rezultat razvoja unutar tih jezika, a nisu nastale pod utjecajem bilo kojeg stranog jezika.

Radnja obuhvaća 12 poglavlja. U zadnja četiri poglavlja obrađuje Oinas na isti način neke legende, neka mitska bića i neka praznovjerja, te i za njih nalazi analogije u slavenskom folkloru i smatra slavenski folklor izvornikom tih legendi.

Ova se radnja pretežno bavi komparacijom motiva i vrijedan je doprinos istraživanju podrijetla i migracije motiva.

Mira Sertić

GIANFRANCO D'ARONCO, MANUALE SOMMARIO DI LETTERATURA POPOLARE ITALIANA, Seconda edizione, Casa editrice prof. Riccardo Pàtron, Bologna 1970, 144 str.

Knjiga Gianfranca D'Aronca imade osam poglavlja i autor ih je ovako nazvao: I. Rođenje folkloru (tom riječju autor obuhvaća bavljenje narodnim stvaralaštvom u cjelini, uostalom kao i talijanska nauka općenito, pa ne pravi razliku u terminologiji između folkloru kao građe, bilo duhovne, bilo predmetne narodnog stvaralaštva, i folkloristike kao znanosti o tom stvaralaštvu), II. Bit folkloru, III. Metodologija folkloru, IV. Vječnost folkloru, V. Narodna književnost, VI. Narodna poezija, VII. Narodna proza i VIII. Ostali oblici narodne književnosti.

U kratkom predgovoru svojoj knjizi pisac kaže da iako u Italiji postoje priručnici o usmenoj književnosti, a osobito onoj oblikovanoj stihom, ipak su nedostajale do pojave ovog njegova djela publikacije posvećene »oralnoj tradiciji« pomoću kojih bi čitač dobio ukupni ali i točni pregled o tome što je bilo i što jest talijansko folklorno naslijeđe s obzirom na književnost i s obzirom na probleme koji se uz to naslijeđe povezuju.

Prema tome, ovaj njegov pregled, koji nastoji ublažiti taj nedostatak, predstavlja se kao laka (a pisac se nada i kao jasna) sinteza, a u isto vrijeme i kao poziv na produblivanje iznesenih izvoda.

Na čelu knjige D'Aronco je stavio citat Van Genepa, koji glasi: »Proučavanje običaja nekog naroda, njihovo objašnjavanje kao i poznavanje uloge koju igraju, važniji su za njegovo postojanje i dalje trajanje u vremenu od proučavanja njegovih bitaka i političkih promjena.«

Svoje djelo autor započinje pišući o tome kako je studij folkloru kao posebne discipline nastao pred jedno i po stoljeće. Neka disciplina (odnosno njezino proučavanje) nema točne godine rođenja: u svakom slučaju takvu porodu prethodi dugo, mučno rađanje. Inače sama metodologija folkloru uzima u obzir ova tri zadatka: 1. sakupljanje folklorne građe, 2. opis ili prikaz te građe i 3. njezin komparativni studij.

Dalje D'Aronco piše u toj svojoj knjizi kako folklorni istraživač treba među ostalim istraživati stvari do same srži te pri tome poštovati istinitost onoga što je pronašao. On se u nekim stvarima ne razlikuje od arheologa, kome je svrha da sakupi što veći broj spomenika i isprava da bi mu zaključci mogli biti valjani. Obično početnici u studiju folkloru vole svoja istraživanja protegnuti na neko široko područje (na neki kraj ili na čitavu neku pokrajinu) te se pri tom bave izučavanjem cijelog tog prostora, pa je prirodno da im za takva rada mnogo toga izmakne. No to je baš razlog, prema D'Aroncovu mišljenju, da se treba ograničiti na uže područje i manji opseg građe, jer će takvo proučavanje biti vrednije, bogatije.

U daljem slijedu autorovih izlaganja neće biti naodmet spomenuti i ovu njegovu misao, i to doslovce: »Naš proučavač neće ustuknuti pred sugestijom onih koji bi htjeli brkati folklor s etnologijom, kao ni onih koji bi ga htjeli ograničiti i pridati određenim socijalnim slojevima. On se neće pokoriti ni onima koji bi se htjeli baviti samo predmetima ili tekstovima koji imaju umjetničku vrijednost, prvo, zbog toga što je teško točno odrediti takvu razliku, a drugo, zbog toga što demologija nije estetska kritika. I najčedniji ostaci pučkog života, i najoštećenije varijante morat će poradi toga biti najmanje sakupljene.« (str. 43—44)

Zanimljivo je i ono što D'Aronco kaže u povodu izravnog sakupljačeva rada u narodu, a poglavito njegova neposredna dodira s kazivačem (str. 45): »U direktnim dodirima s narodom — tako korisnim, štoviše i prijeko potrebnim za pripremni rad folklorista — treba se opskrbiti svim onim domišljajima koje nam psihologija nameće a koji olakšavaju svladavanje otpora i skepticizma urođena ljudima iz puka prema posjetama stranih osoba 'iz grada'.« Zbog toga —smatra autor — istraživač mora biti uveden u njihova obitavališta od tamošnjih osoba s kojima se već imao prilike upoznati. Pa dalje opet od riječi do riječi: »Nužno je potrebno svladati onu početnu 'odvojenost' i zbog cilja napustiti ponašanje istraživača pribjegavajući pomoći kazala, fotografskih aparata, magnetofona tek onda kad je uzajamno povjerenje postignuto.« (str. 45)

Sve do sada navedene misli autor je iznio u prva tri poglavlja a u četvrtom, koje se zove, kako već doznasmo, *Vječnost folkloru*, on govori (a i podnaslovi nas toga poglavlja na to upućuju) o folkloru kao znanosti sadašnjice, te o razvitku i pomlađivanju naslijeđenih običaja. Prve se rečenice toga poglavlja odnose na folklor kao nauku, to jest na njezino značenje, aktualnost, moć trajanja itd. Pri tom dvije posebno istaknute rečenice, od kojih je prva preuzeta od A. Marinusa, a druga pripada samom autoru, i glase: »Folklor je besmrtna« i »Folklor nije znanost prošlosti«, otkrivaju s lakoćom intonaciju redaka koji iza njih slijede. No i na ovom mjestu možda će biti bolje čuti D'Aronca izravno: »Naši su se učenjaci radije obraćali sakupljanju i istraživanju onih folklornih pojava koje potvrđuju običaje u opadanju, hrabрили su svoje izvjestioce da ih obavještavaju o minulim običajima, da ponavljaju stihove koji se više ne pjevaju, brižljivo su pretraživali drevne knjige i rukopise. Ali folklor je iznad svega stvarnost današnjice; novi oblici tradicionalnog života zamjenjuju stare, a da ne govorimo o tome da ako se stari i danas pojavljuju, znači da ima nešto u njima što ih čini aktualnima, što ih opravdava kao pojave koje pripadaju današnjici a ne jučerašnjici. Folklor je

način življenja koji se neprekidno obnavlja.« (str. 57—58) Dalje autor piše o tome kako je folklor, kad je nepatvoren, dinamičan, stalno izložen pomlađivanju, spreman na vječno prilagođivanje, koje mu omogućuje da sebi prisvaja nova obilježja. Lakše je opisati neki običaj kad je prešao sve stadije svoga postojanja nego dok se nalazi u svom početnom razdoblju. Zbog toga smo mi, varajući se, skloni vjerovanju da — kako se običava kazivati — predaja nestaje. A međutim, nestaju neki njezini stari oblici, ali se zato neočekivano pojavljuju drugi, novi.

Da se u potpunosti shvate ta autorova izlaganja, koja se odnose najvećim dijelom na teoretski dio njegove glavne teme i više u savezu s običajima nego s usmenom književnošću, koja je inače spomenuta i u samom naslovu čitave knjige, bit će potrebno navesti ovu njegovu misao iznesenu na str. 68, koji pripada petom poglavlju, *Narodna književnost*, te glasi: »Neki usmeni tekst je u isto vrijeme i pjesnički i etnografski dokument. I ne samo zato što vrlo često sadrži napomene povezane uz vjerovanja, običaje, obrede, nego i zato što je njegovo ponavljanje folklorni čin.«

Iz ovakva shvaćanja, koje ne zastupa samo D'Aronco nego i neki drugi etnolozi koji se bave i proučavanjem usmene književnosti, i u nas i u svijetu, nastali su mnogi valjani sudovi ali i neka mišljenja koja se teže mogu prihvatiti u cjelini, a takvo je npr. i ono kad D'Aronco piše da se jedan stihovni tekst usmene književnosti ne može doživjeti kao puno, zaokruženo umjetničko djelo dok se ne čuje i melodija u kojoj je bio odjeven te ples (ukoliko ga je bilo) uz koji se odvijao i kad to ovako formulira (str. 68): »Ali sa samog estetskog stajališta neki sud o određenoj pjesmi koji se osniva samo na stihovanom tekstu ne može biti nego manjkav. Izraz naroda je smjesa riječi i glazbe, a kadikad i plesa.« A dovoljno je samo navesti, npr., našu narodnu pjesmu *Ne bi li mu podivljala...*, zapisanu u daljoj okolici Sinja, koja glasi:

Oj javore, zelen bore,
lako ti je zeleniti
i zelenu tebi biti!
I ja bi te mlada brala
ali sada nemam kada,
priša mi se udavati
a za ono momče mlado

što je sinoć dohodilo,
sitno voće donosilo,
svakom daje po jabuku,
meni daje divljakinju,
ne bi li mu podivljala,
k dvoru sama doigrala.

(Hrvatske narodne pjesme, knj. VII, 1929, br. 87)

kojoj nije zapisana uz tekst ni melodija, niti opisan ples uz koji se ona možda izvodila, a ipak je doživljavamo kao ničim neoštećeno, snažno umjetničko ostvarenje, oblikovano riječju. I sva je sreća što je tako, jer da je onako kako drži talijanski izučavač — ne usvajajući raznolike pristupe prema nekom folklornom djelu kad se radi o estetskom doživljavanju takva djela — mnoga bi od pjesama iz hrvatske bogate usmene književnosti (i ne samo iz hrvatske) bila manjkava kao umjetnina, što na našu sreću nije, uostalom i zbog toga što je sistematsko bilježenje melodija i plesova — ukoliko je ovih posljednjih uz neke od tih pjesama bilo — počelo dosta kasno, to jest kad je veoma vrijedan dio takvih umotvora u narodu već bio pronađen.

Kad D'Aronco raspreda o razlici između usmene i pisane književnosti, onda naglašava utilitarnost ove druge, koja se posebno očituje u nekim njezinim oblicima, tako u priči, kad njome pričalac nastoji da zabavi, nagradi ili smiri djecu, u legendi kad pomoću nje ima namjeru da ih odgaja, u molit-

vici kad zahvaljujući njoj želi da umilostivi sile o kojima misli da zavisi. Pa i narodna pjesma, koja se u prvi mah čini čisto lirskom ekspresijom, ima praktičnu svrhu, i više nego se misli, štaviše i toliku da su neki učenjaci vjerovali da postoji posebna vrsta pjesama, tzv. »radnih pjesama«, u kojima praktični cilj dolazi do naročitog izražaja. Stramboto (vrsta lirske pjesme) pjevaju seljaci u Italiji uz velike radove: žetvu, probiranje kukuruznih klipova, berbu grožđa, obijanje konoplje i dr. Pri nekim od tih poslova pjesma igra toliku ulogu da bi se bez nje sam rad mnogo teže odvijao. Da autor potkrijepi što jače tu svoju misao, navodi kako je neke pjevače iz primitivnih naroda bilo moguće privoljeti na pjevanje pjesama samo onda kad ih se obvezalo da izvode neki posao, pa makar takav posao bio u taj čas nepotreban.

Zanimljivo je ono što D'Aronco govori u istom tom poglavlju i o nastanku usmene poezije u Italiji, pa držeći se mišljenja da takva poezija lakše niče tamo gdje ne postoji odveć oštro naglašena razlika kulturnih interesa između pojedinih društvenih slojeva, iznosi primjer svoje domovine u XIV st. (str. 71—72): »Talijanski trečento predstavlja posebno sretno doba, kao što sam već i naglasio, jer je naša književnost, još lišena nekog nasljeđa, proživljavala razdoblje svoga djetinjstva, kad čovjek prirodno sudjeluje u nekom općem gibanju poezije.«

Razvijajući dalje tu misao, D'Aronco dolazi i do jednog suda (izražena na str. 72) koji se ne može nikako sasvim prihvatiti, a taj je kad kaže da je neki narod utoliko bogatiji usmenom poezijom ukoliko je primitivniji. To njegovo mišljenje (naslijeđeno od romantičara) ne pobija samo Dalmacija (i to u prvom redu ona priobalna i otočka) u našoj usmenoj poeziji — pokrajina koja je pored toga što je bila jedna od najciviliziranijih naših regija stvorila jednu od najbogatijih i najraznolikijih takvih poezija, i to ne samo među Hrvatima već i među južnim Slavenima uopće — nego i Toskana u autorovoj domovini, koja je uz Siciliju bila i jedan od najznačajnijih predjela u Italiji za razvitak tamošnjeg usmenog pjesništva, što i D'Aronco zna kad piše u šestom poglavlju, *Narodna poezija* o strambotu i njegovu nastanku.

Kad govori općenito o usmenoj poeziji i o tome što je to što je tako oštro odvaja od one pisane, onda autor navodi kako je to njezin život u mnoštvu, kolektivu, jer prije nego se za neku pjesmu može reći da je narodna, mora ona, pošto je spjevao neki pojedinac, biti prihvaćena od ostalih, koji će je onda pri tom prihvaćanju doraditi, učiniti općom, a to znači svačijom, bilo da će joj osnovni sadržaj kratiti ili proširivati, bilo da će ga uljepšavati ili nagrdivati, što ne znači drugo već da se njezin život nastavlja u inačicama, koje su novo stvaranje bazirano na istom motivu. Otuda veliko značenje varijanta u narodnoj poeziji i potrebe brižljivog rada na njima, ali ja pridomećem — ne samo na onima koje su zabilježene prije nekog umotvora publiciranog u nekom čuvenom zborniku, kao što je npr. u nas Vukov, nego i poslije. Jer nismo nikad sigurni da li im je takav zapis vremenski prethodio ili nije, kao što na žalost, redovno misle da jest neki domaći i strani proučavači bez ikakva kolebanja kad se bave Vukovim sakupljačkim radom, pa varijante nađene poslije njegovih zapisa smatraju ne samo svjesno izvedenim imitacijama tih zapisa nego, štaviše, i samim njihovim plagijatima. Jer sigurno jest, naglašava D'Aronco prepričavajući Menéndeza Pidala, da se tekst neke narodne pjesme, kad više ne doživljava nikakve promjene, fosilizira, umire, budući da folklor-

na poezija i nije na kraju ništa drugo do vlastito obnavljanje kroz stanovit broj varijanata. Prema tome, nijekati inačice znači nijekati i takvu poeziju samu. Da varijante imaju toliko značenje u svakoj usmenoj poeziji, pa tako i u onoj talijanskoj, prvi su na Apeninskom poluotoku uvidjeli C. Nigra i M. Barbi.

Kad D'Aronco piše o narodnoj poeziji pripovjedačkog karaktera svoga naroda, onda kaže da je ona kao i sve druge, što se tiče golog sadržaja, neizvorna, a evo na koji način to veli: »Raspredajući o našoj pjesmi, bit će potrebno razlikovati je s jedne strane od romanca kastiljansko-portugalskih, a s druge strane od balada germanskog, anglo-saksonskog i slavenskog svijeta, iako im je građa jednaka.« (str. 100)

Da se može stvoriti velika usmena poezija ne samo od motiva koji nisu izvorni nego i s junacima i događajima o kojima se pjeva u tim umotvorima a pripadaju drugom narodu nego sami ti umotvori, pa i drugim kulturama, najbolje pokazuje primjer španjolskih romanca, u kojima se nalazi i elemenata francuske epike i elemenata biblijske i klasične kulture, a ipak su toliko španjolske da ne mogu biti to više nego jesu, i što se tiče duha koji ih prožima, i što se tiče načina osjećanja koji im je svojstven, i što se tiče jezika kojim su oblikovane. No zar nije takav slučaj i s jednim znatnim dijelom epsko-lirske poezije, u kojoj bugarske zauzimaju posebno mjesto?! I u njima pored domaćih junaka nastupaju i oni drugih naroda, a u prvom redu srpskog i mađarskog, te se opisuju uz vlastite zgode (i istinite i izmišljene) i one netom spomenutih naroda, odnosno njihovih sredina, pa su ipak zahvaljujući duhu kojim su prožete, načinu osjećanja koji im je svojstven i jeziku kojim su oblikovane toliko hrvatske da to ne mogu biti više. I samo je nespretnost (da ne upotrebim neku težu riječ) i naivnost naših proučavača u prošlosti mogla da ih pridaje i ovom i onom narodu, iako su, uz već iznesene osobine koje ih tako snažno karakteriziraju, jedino među Hrvatima nađene, pa je tim proučavačima i to moralo biti dovoljno, da i ne spominjemo već nabrojena obilježja (duh, način osjećanja, jezik) da uvide čije su.

Olinko Delorko

LJUBA IVANOVA, Hrvatske starinske narodne pjesme sakupljene u naše dane po Dalmaciji, Zapisao i uredio OLINKO DELORKO, Matica hrvatska, Split 1969, 411 str.

U razdoblju od punih šesnaest godina — s početkom u godini 1953. i završetkom u 1968. — poduzeo je Olinko Delorko dvadeset i jedno putovanje po nekim dalmatinskim krajevima, u toku kojih je u direktnu susretu s ljudima iz puka njemu svojstvenom strpljivošću tražio, nalazio i zapisivao narodne pjesme ovoga hrvatskog područja.

Prešavši predio od otoka Premude na sjeveru Dalmacije pa do Molunta u Konavlima na jugu, Delorko je zabilježio preko dvije tisuće (točnije: 2365) pjesama. Zavisno o kraju u kojem je boravio — Zadarski otoci; Šibenski otoci: Zlarin, Murter; Dugi otok, Prvić-Luka; Tijesno, Jezerá, Vodice, Tribunj; Ugljan, Pašman; Kaprije, Žirje, Primošten; okolica Drniša i Trogira; Solta, Čiovo; Konavle; Župa i Rijeka dubrovačka; otok Vis; Dubrovačko primorje; okolica Metkovića, Pelješac; Sinj s okolicom; otok Hvar; Brač; Makarsko